

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ
Т.ЖҮРГЕНОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫ

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕҢБЕК СІҢІРГЕН ҚАЙРАТКЕРІ,
ҚР ҰЛТТЫҚ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ АКАДЕМИГІ,
ӨНЕРТАНУ КАНДИДАТЫ, ПРОФЕССОР,
ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ІРГЕТАСЫН ҚАЛАУШЫЛАРДЫҢ БІРІ,
«ТЕАТР ӨНЕРІ» ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ДЕКАНЫ**

АМАН БЕКЕНҰЛЫ ҚҰЛБАЕВТЫҢ

**70 ЖЫЛДЫҚ
МЕРЕЙТОЙЫНА АРНАЛҒАН**

**«Рухани жаңғыру»
бағдарламасын жүзеге асыру
аясында заманауи театр өнерінің
даму тенденциялары»**

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

19 қараша, 2018ж.

Материалы Международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития театрального искусства в контексте реализации программы «Рухани жаңғыру», посвященную 70-летию юбилею Заслуженного деятеля РК, академика Национальной академии естественных наук, профессора, одного из основателей Алматинского Государственного театрально-художественного института имени Т.К. Жургенова, декана факультета «Театральное искусство» Кулбаева Амана Бекеновича.

19 ноября, 2018г.

«Modern trends in the development of theatrical art in the context of the implementation of the program "Ruhani Zhangyru" conf. proc. of intern. research and prac. conf. to the 70th anniversary of the Honored Worker of the Republic of Kazakhstan, academician of the National Academy of Natural Sciences, professor, one of the founders of the Higher School of Theater Arts of Kazakhstan, the dean of the faculty "Theatre Art" Aman Bekenovich Kulbaev.

19 November, 2018г.

Алматы, 2018

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІ
Т.ЖҮРГЕНОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫ

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ИСКУССТВ ИМ.Т.ЖУРГЕНОВА

MINISTRY OF CULTURE AND SPORT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
T.K. ZHURGENOV KAZAKH NATIONAL ACADEMY OF ARTS

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕҢБЕК СІЦІРГЕН ҚАЙРАТКЕРІ, ҚР ҰЛТТЫҚ
ЖАРАТЫЛЫСТАНУ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ АКАДЕМИГІ, ӨНЕРТАНУ КАНДИДАТЫ,
ПРОФЕССОР, ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ІРГЕТАСЫН ҚАЛАУШЫЛАРДЫҢ БІРІ,
«ТЕАТР ӨНЕРІ» ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ДЕКАНЫ **АМАН БЕКЕНҰЛЫ ҚҰЛБАЕВТЫҢ 70**
ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТОЙЫНА АРНАЛҒАН «РУХАНИ ЖАНҒЫРУ»
БАҒДАРЛАМАСЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ АЯСЫНДА ЗАМАНАУИ ТЕАТР ӨНЕРІНІҢ
ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция
материалдары

МАТЕРИАЛЫ

Материалы Международной научно-практической конференции «**Современные тенденции развития театрального искусства в контексте реализации ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАНҒЫРУ»**, ПОСВЯЩЕННОЙ 70-ЛЕТНЕМУ ЮБИЛЕЮ ЗАСЛУЖЕННОГО ДЕЯТЕЛЯ РК, АКАДЕМИКА НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК КАЗАХСТАНА, ПРОФЕССОРА, ДЕКАНА ФАКУЛЬТЕТА «ТЕАТРАЛЬНОЕ ИСКУССТВО» **АМАНА БЕКЕНОВИЧА КУЛБАЕВА**

Conference Proceedings
of International Research and Practice Conference
**«MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THEATRICAL ART IN THE
CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE PROGRAM "RUHANI
ZHANGYRU»**

THE CONFERENCE IS DEVOTED TO **THE 70th ANNIVERSARY** OF THE
HONORED WORKER OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN, ACADEMICIAN OF THE
NATIONAL ACADEMY OF NATURAL SCIENCES, PROFESSOR, THE DEAN OF THE
FACULTY "THEATRE ART" **AMAN BEKENOVICH KULBAEV**

АЛМАТЫ
ALMATY
19-21 қараша, 2018
19-21 ноябрь, 2018
November 19-21, 2018

ӘӨЖ: 792 (063)
КБЖ: ББК 85.37я73
К 74

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

Бас редактор – Амирбеков Ш.А., пол. ғ.д., профессор
Бас редактордың орынбасары – Халықов Қ.З., филос.ғ.д., профессор
Редакциялық алқа мүшелері – Қаржаубаева С.К., ө.д., профессор
Техникалық редактор – Ахметова А.

К 74

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында заманауи театр өнерінің даму тенденциялары» атты Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, ҚР Ұлттық жаратылыстану академиясының академигі, өнертану кандидаты, профессор, өнер академиясының іргетасын қалаушылардың бірі, «Театр өнері» факультетінің деканы **Аман Бекенұлы Құлбаевтың 70 жылдық мерейтойына** арналған Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары.

Материалы Международной научно-практической конференции **«Современные тенденции развития театрального искусства в контексте реализации программы «Рухани жаңғыру»**, посвященную 70-летию юбилею Заслуженного деятеля РК, академика Национальной академии естественных наук, профессора, одного из основоположников высшей школы театрального искусства Казахстана, декана факультета «Театральное искусство» **Амана Бекеновича Кулбаева**.

«Modern trends in the development of theatrical art in the context of the implementation of the program "Ruhani Zhangyru» conf. proc. of intern. research and prac. conf. to the 70th anniversary of the Honored Worker of the Republic of Kazakhstan, academician of the National Academy of Natural Sciences, professor, one of the founders of the Higher School of Theater Arts of Kazakhstan, the dean of the faculty "Theatre Art" **Aman Bekenovich Kulbaev**.
. – Алматы, 2018. – 398 б.

ISBN 978-601-218-323-9

Бұл жинақта Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясында өткен Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, ҚР Ұлттық жаратылыстану академиясының академигі, өнертану кандидаты, профессор, өнер академиясының іргетасын қалаушылардың бірі, «Театр өнері» факультетінің деканы **Аман Бекенұлы Құлбаевтың 70 жылдық мерейтойына** арналған Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары топтастырылған.

Жинақ жоғары оқу орындарының ұстаздарына, докторанттарына, магистранттарына, ғылыми қызметкерлерге және өнер дамуының мәселелеріне қызығушылық білдіретін барлық оқырмандарға арналады.

ӘӨЖ: 792 (063)
КБЖ: ББК 85.37я73

ISBN 978-601-218-323-9 Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, 2018.

Ансамбль гастролировал по союзным республикам, и особый успех имел в тюркоязычных регионах страны – в Киргизии, Башкирии, Татарстане, Узбекистане, на Алтае и др.

Во времена хрущевской оттепели наблюдается бурный рост многочисленных ВИА, которые появлялись в Казахстане, как в центре, так и на периферии. Но сфера их популярности была ограничена какой-либо областью, в лучшем случае регионом Казахстана, и срок их «жизни» был, как правило, недолог. И лишь «Дос Мукасан» жив и популярен до настоящего времени. И среди эстрадных ансамблей Казахстана он – признанный долгожитель. Основанный в 60-е годы прошлого века в русле студенческой самодеятельности, он стал знаковым явлением в культуре Казахстана 60-х годов и популярен до сих пор. Естественно, в настоящее время основными слушателями его являются представители старшего поколения, бывшие шестидесятники. Но и более молодые поколения часто с удовольствием слушают их песни, как ностальгическое ретро, песни, «которые любили их родители».

Создателем, лидером и его бессменным руководителем стал человек высокой творческой одаренности и креативности, пылкий и любознательный Досым Сулеев. Он композитор, аранжировщик, певец, гитарист и саксофонист, знаток традиционной музыки и тенденций развития мировой поп-музыки 60-х годов XX века. Его музыкальный дар, высокая креативность, энтузиазм, темперамент, коммуникабельность позволили ему создать ансамбль, открывший новые пути в эстраде Казахстана.

Для своих обработок «Дос Мукасан» использовал не только фольклорные песни, такие как «Құдаша», но и песни устных профессионалов, такие как «Ләйлім шырақ», «Назқоңыр» и многие другие. Кроме народных песен большим успехом пользовались собственные, созданные в национальном стиле песни, звучащие в модной поп-аранжировке. Одна из них, свадебная песня «Той жыры», ставшая с 60-х годов неизменным атрибутом казахских свадеб. И по сегодняшний день она обязательно звучит на свадебных тоях, приобретя своеобразный, почти обрядовый статус.

То, что ансамбль вырос из студенческой самодеятельности Политехнического института, имело большое значение. Над ними не довлели стереотипы, сложившиеся во времена тотального контроля за деятелями искусства, которые господствовали в государственных концертных организациях. Поэтому свои оригинальные идеи досмукасановцы воплощали нетрадиционно для эстрады Казахстана. Они открыли новые пути воплощения песенной традиции на концертной эстраде, потому что обладали способностью видеть и слышать то, что не видели и не слышали руководители, отслеживающие культурный процесс из высоких кабинетов.

Они были молоды, и как представители поколения хрущевской оттепели, названные впоследствии «шестидесятниками», были бесстрашны, оригинальны и открыты. Для казахской молодежи они стали своеобразным символом Свободы.

Список литературы:

1. Волков С. Культура и её корни. – М., 1992. – 272 с.
2. Мұхамбетова Ә. Қазақтардың дәстүрлі музыка мәдениеті ХХ ғасырды әлеуметтік ауқымында // Аманов Б., Мұхамбетова Ә. Дәстүрлі қазақ музыкасы және ХХ ғасыр. – Алматы, 2002. 241-270 б.
3. Ахметова М. Музыкальные особенности казахской народной песни // Музыкальная культура Казахстана. – Алма-Ата. 1955. – 170 с.

4. Мухитденова Б.М. Взаимозависимость типа темперамента и форм проявления сценического волнения // «Austrian Journal of Humanities and Social Sciences». 2015 (Вена, Австрия).

ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚАЗАҚ ТЕАТРЫ КОСТЮМ СЦЕНОГРАФИЯСЫНЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Каримова А.Д.

Т.Қ.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының «Сценография» кафедрасының 2 курс магистранты

Жангужинова М.Е.

д.п.н., Т.Қ.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының «Сценография» кафедрасының доценті
aiko_sctk@mail.ru

Аңдатпа: Мақала бүгінгі күнгі театр сахнасы проблемаларының маңызды жағын қарастырады және сценографиядағы инновацияны жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Қазіргі кезеңде театрдың өзекті бағыттары: сахналық костюмдерді жобалаудың инновациялық әдістері, сценографиядағы компьютерлік медиа технологиялар. Бұл мақалада сөз сценографиядағы әдістер, тұжырымдамалар, тәсілдер, қазіргі заманғы технологиялар, жабдықтар, сандық және медиа шығармашылық нысандары, Қазақстан театрларының мысалында жаңашыл-театрларда қолданылатын ақылды киімдердің процестері мен түрлері туралы айтылады.

Кілт сөздер: заманауи театр, сценография, театр суретшісі, театр өнері, фабрицевтика, биомиметика, интегральды костюм, ақылды киім, сәулелі костюм, декорация.

Аннотация: Статья предусматривает важнейшую сторону проблем сегодняшнего дня и дает возможность реализации на сцене инновации в сценографии. На современном этапе театра актуальными направлениями являются: инновационные методики проектирования сценического костюма, компьютерные медиа технологии в сценографии. В данной статье речь пойдет о методах, концепциях, способах в сценографии, современных технологиях, оборудовании, формах цифрового и медиа творчества, процессах и видах умной одежды, применяемых в театрах-новаторах на примерах Казахских театров.

Ключевые слова: современный театр, сценография, художник театра, театральное искусство, фабрицевтика, биомиметика, интегральный костюм, умная одежда, светящийся костюм.

Abstract: The article provides the most important side of the problems of today and gives the opportunity to implement innovations on stage in scenography. At the present stage of the theatre topical areas are: innovative design techniques of stage costume, kompiuternye media technologies in scenography. This article will focus on methods, concepts, methods in scenography, modern technologies, equipment, forms of digital and media creativity, processes and types of smart clothes used in theaters-innovators on the examples of Kazakh theaters.

Key words: contemporary theatre, scenography, theatre artist, performing arts, fabricatio, biomimetics, integrated suit, smart clothes, luminous costume.

«Все, что стоит на сцене, должно играть, а тому, что не играет, нет места на сцене». Б. Брехт

Кіріспе

Қазіргі заманғы қойылым процесі мен сценографиясы көркем бастаулар ақпараттық технологияларды терең өзара ықпалдастырумен сипатталады. Тақырыптың өзектілігі ХХІ ғасырлардағы шетелдегі театрда ақпараттық технологияларды қолданумен байланысты оның қызметінің барлық жақтарына қатысты елеулі өзгерістер енгізу болып табылады. Қазіргі заманғы театр қойылым процесінің негізгі құрылымындағы жаңа технологиялардың дамуы инновациялық жолдары: режиссерлік экспликация, декорациялар мен костюмдердің эскиздерін жасау, сондай-ақ спектакльдердің сценографиялық шешімін жүзеге асырудағы жетістіктерін пайдалану болып табылады. Жаңа технологиялар театрдың өнер түрі ретінде дамуына үлкен әсер етеді: спектакльдердің бірегей түрлері, жаңа театр мамандықтары, қойылым шығармашылығы мен театр ісінің ерекше технологиялары пайда болады.

Театрдың заманауи даму кезеңі театр жобасын жоспарлау мен басқарудың жаңа түрін талап етеді, бұл мемлекеттік және жеке театрларда шығармашылық және материалдық қойылым кешенін оңтайландыру үшін өзекті. Қазіргі кезеңде қойылым процесінде ақпараттық технологиялардың көркемдік-технологиялық мүмкіндіктерін зерттеуде ғана емес, сонымен қатар «жаңа технологиялар» терминінің мәнін анықтау қажеттілігі туындады, онда түрлі кезеңдерде спектакльдің көркемдік бейнесін жасауға қатысатын техникалық құралдар кешенін түсіну, әртүрлі графикалық, компьютерлік бағдарламалар қолданылатын: эскизден бастап проекциялық дисплей мен экрандар, мультифункционалды жарық аспаптары мен т.б. пайдаланылатыннан көрерменге дейінгі жұмыс процесі қамтылады.

Театрды дамыту үшін эксперименталды қойылымдардың маңыздылығын ескере отырып қарым-қатынас мәселелерін зерттеу, шығармашылық есеп пен практикалық іске асыру, жаңа технологиялардың рөлін анықтау, оларды қазіргі заманғы қойылым процесінде пайдалану өнердің қазіргі теориясы мен тарихы үшін өзекті мәселе болып табылады.

Қазіргі уақытта сахна безендіру, оған қоса костюм жасау бойынша ғылыми, тарихи, ғылыми-көпшілік, мемуарлық әдебиеттің көп саны шығарылды. Бұл сценография шеберлерінің шығармашылығына, сахналық өнер туындыларын жасаудың шығармашылық және ұйымдастырушылық-тәжірибелік аспектілеріне арналған зерттеулер. «Философия как нечто громко выраженное, видимое сознанием, театр как подтверждение бессонного существования и само искусство являются средства сохранения и продления сознания, которые составляют культуру яркий. Без него культура превратилась бы в имитацию, замороженную и мертвая коллекция памятников культуры» Халыков Қ.З. қозғаған ойындай сахнадағы әр зат ойнауы тиіс.

Әдістер мен сараптамалар

Шығармашылық тұжырымдаманың проблемасы (негізгі идея, жобалау мақсаттары мен міндеттерінің мағыналық бағыты) қазіргі сценография мәселелерінде басты орын алады. Сценографиядағы инновациялық әдістер мәдениеттің мәнін құрайтын ортақ шығармашылық қондырғы болып табылса, мақаланың құндылық, мағыналық мазмұнын анықтау жеңіл болады. Шығармашылық тұжырымдаманың мазмұны мен сипаты оның авторының жеке дүниетанымымен ғана емес, сонымен қатар жобалау мәдениеті мен жалпы қоғамның дамуының негізгі үрдістерімен де байланысты. Сондықтан да жалпы сахна безендірумен қоса костюм образды жасауда қажеттіліктеріне бағдарлануға және олардың проблемаларын шешуге өз үлесін қосуға арналған.

Сахналық костюм мен киім дизайны тығыз байланыста болғандықтан, сән әлемінің озық технологиялары тікелей театрға әсер етеді. Қандай да бір тұжырымдамалардың ерекшеліктері жобалаудың негізгі тәсілдерімен байланысты, олар төмендегідей көрсетілген:

- Құнды тәсіл индивидуумның да, қоғамның да өмір салтымен және тиісінше жеке тұлға үлгісімен, әлеуметтік және жеке құндылық нормативтерімен, соның ішінде эстетикалық нормативтерімен байланысты бірқатар объективті және субъективті құндылықтарды құру бойынша қызметті жобалауды қарастырады;

- Жүйелі тәсіл жобалау объектісін өзара байланысты материалдық-функционалдық және әлеуметтік-мәдени элементтер жүйесі ретінде қарастырады. Жүйелік тәсіл орта, оның элементтері (заттары) мен адамның (қоғамның) қатысуымен өтетін процестер арасында нақты функционалдық байланыстар орнатуды талап етеді. Жобалаудың осындай тәсілінің нәтижесі жүйелік объектіні құру болып табылады;

- Орта тәсіл адамның өмірлік ортасын меңгеру нәтижесі ретінде пәндік-кеңістік ортаны қарастырады. Адамның қызметі мен мінез-құлқы орталық ретінде және ортаның жекелеген элементтерін біріктіруші фактор ретінде қабылданады. Бұл жағдайда жобалау тұтас бейнені құруға және ортаны функционалдық ұйымдастыруға бағытталған.

Көп жағдайда «деконструктивизм» нақты тұжырымдалған жобалық идеологиясына және бір мезгілде технологтар мен инновациялық ұлттық өндірушілерінің синхронды белсенділігіне байланысты болды. Әлеуметтік-мәдени өзгерістер дизайнға, технологияға, костюм өндіру процесіне әсер етті. Жаңа технологиялардың пайда болуына және өзге де идеологиялық ортаның қалыптасуына байланысты киімдерді үлгілеудің принциптері мен әдістері туралы дәстүрлі көзқарастар өзгерді. Сәнді костюм өндірісінде арт-костюмнің жеткілікті зерттелген бағыты жаңа пайда болды, бұл осы құбылыстың теориялық ұстанымдарын қарастырудың өзектілігін, сондай-ақ алынған мәліметтерді практикалық қолдану мүмкіндіктерін зерттеуді де негіздейді.

Инновациялық технологияларды қарау бес бөлімше шеңберінде жүргізіледі: «фабрицевтика», «биомиметика», «интегралдық костюм», «ақылды костюм», «сәулелі киім». Жүргізілген талдау барысында: жүрек соғуын бақылауға қабілетті «ақылды» мата «Numetrex» (Textronics); «Elextex» (Eleksen) материалынан жасалған, кіріктірілген iPod және матаның құрылымына имплантталған басқарылатын бұйымдар; дене жылуын сақтау үшін электр өткізетін полиамидті талшықтары бар нанотканнан жасалған «WarmX-undershirt» (WarmX) іш киімі; дизайнер Мауро Талиани (Mauro Taliani) итальяндық Corpo Nove үйінің «тірі көйлек дизайны» Oricalto және Grado Zero Espace компаниясының бірқатар инновациялық әзірлемелері. Сондай-ақ Philips (Industrial Clothing Division) компаниясының қатысуымен құрылған интегралды киімнің әр түрлі түрлері ұсынылған.

Киімдерді технологиялық жетілдірудің басқа бағыттарының арасында костюм туралы түсінігін қозғалмайтын субстанция ретінде өзгерткен биомиметика ерекше бөлінеді. Сапасы мен дизайнына ұқсас тауарлар жыл сайын конвейерлерден шығып, өзінің жеке даралығын жоғалтуда. XXI ғасырда тауарды таңдаудағы ең маңызды критерий жаңа эмоциялар алу, функционалдық қанағаттандырудан гөрі өзін-өзі көрсетуге ұмтылу болып табылады. Бұл талапқа оның көрінбейтін образдары, пішіні мен конструкциясы бар арт-дизайн жауап береді.

Қазіргі уақытта инновациялық технологиялар, атап айтқанда, тоқыма өнеркәсібінде қарқынды дамуда. Тоқыманың жаңа буынын өндіру ең озық NBIC-технологияларды (нано-, био-, инфо-, когнито-) жылжыту және техникалық, қорғаныс, медициналық және сәндік мақсаттағы «ақылды» тоқыманы (smart textile) өндіру нысаны болуда. Оны өндіру үшін заманауи технологиялар жетілдіріліп иіру, тоқу, тоқылмаған материалдарды өндіру, бояу сияқты инновациялық технологиялар әзірленіп енгізілуде. Сахна киімінің бейнесі мен композициясын жасау үшін киім, костюм авторлары түрлі жарық элементтерін пайдалануда: лазерлік, жарықдиодты, оптикалық талшықты, LCD және PDP технологиялар, голография, электролюминесцентті панельдер, жарық шағылыстырғыш және жарық қайтарғыш материалдар.

Негізінен эксперименталды және сахналық костюмдерді жасауда қолданылатын шағын лазерлерді қолдану кеңеюде. Жарық техникасының өзекті және тез дамып келе жатқан саласы электролюминесцентті элементтерді өндірумен байланысты. Текстильге біріктірілген олар жарық динамикалық әсері бар костюм элементтерінің негізіне айналады.

Арнайы және күнделікті киім жасау кезінде пайдаланылатын жарық шағылыстырғыш материалдар ерекше рөл атқарады. Жарық беретін элементтерді пайдалана отырып әзірленетін киімнің кез келген түрі киімге қойылатын барлық талаптарға сәйкес болуы тиіс. Сәулелі костюм екі жақты бейнеге ие: белсенді (on) және пассивті (off). Костюмнің мұндай қасиеті оны киімнің әдеттегі элементтерінің разрядынан шығарады және бұйымның ерекше дихотомикалық класын қалыптастырады. Костюмнің алғашқы субстанциясы ретінде келбетін анықтау беріледі, ал жеке адамның санасында өзгертін бұйымның келбетін қайталанатын құбылыс ретінде костюмнің бейнесін көрсетеді. Жарық ағынының көзбен шолу бейнесінің динамикасы жарықтандыру жағдайына байланысты қойылады. Костюмді визуалды қабылдау бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың теориялық жұмыстарына талдау жасалып, көрерменнің нақты ортадағы сәулелі костюмның әр түрлі күйлерін анықтау ерекшеліктерін анықтайтын негізгі психологиялық қондырғыларды анықтауға мүмкіндік берді. Бұл психофизиологиялық, эстетикалық, көркемдік-бейнелік аспектілер. Нәтижесінде, көзге көрінетін жарық қондырғысының бейнесі - бұл оның перцептивті әсерінің нәтижесі, субъектінің санасында өзіне тән дихотомиялық қасиеттерді ескере отырып, бұйымның эстетикалық, рухани, бай бейнесін қалыптастырады.

Костюмнің светодизайнындағы әдістерге әсер еткен жаңа бағыттары ХХ ғасырда киім жобалауда жобалаушылардың креативті қасиеттері қозғаушы күшке айналды. Костюм әлеміндегі жобалық парадигманың ауысу тармағында жаңа стильдік үрдістердің тәсілдері белсенді түрде көрініс тапты, бұл инновациялық материалдарды жасау кезінде шабыттандырудың нақты көзі, ең алдымен, адамға қамқорлық жасау және өмір сапасының өсуіне ұмтылу болуы тиіс. «Жарықтық бейнелер» киімде мәнерлілікті іске асыру және эмоциялық-көрермендік сипаттамалары бар үлгілерді жасау үшін жобаланады. Әрине, тоқталған жаңа бағыттар театрдағы жаңа шешімдерге тікелей әсер етуі сөзсіз.

Жоғарыда аталған, интегралды киім - қабылдау формуласында көрсетілген біздің денедегі белгілі бір көрсеткіштерді қосуға қабілетті киім түрі. Бұл біздің миымызға эмоцияның қысқа толқынына негізделген рефлекторлық емес реакция, ал затты қолдану уақыты бойы жұмыс істейтін ұзақ резонанстық әсер береді.

Интегралдық киімнің негізгі көрсеткіштері оның нысаны, түсі, онда өзін көзбен көру болып табылады. Мұндай киім кем дегенде үш қабылдау импульсын береді. Осындай жаңашылдыққа қол жеткізе отырып, біз киімнің өзінде энергия жинақтаумен байланысты маңызды энергетикалық аккумуляторлық әсерді аламыз, өйткені белгілі бір уақытты киімге интегралдық қарым-қатынасты көрсете отырып, біз тұрақты энергетикалық алмасуға бастамашылық етеміз, киімді санамен бере отырып, оны рәсімдейміз.

Интегралдық киім - өз ырғағы бар және сән сияқты уақытша көрсеткіштермен анықталатын киім түрі емес. Оның маңызды міндеті денемен ғана емес, оның киімін киген адамның санасымен де үйлесуі керек.

Қазіргі уақытта «ақылды киім» адам мен қоршаған ортаның жай-күйін және осы ақпаратты өңдей алатын арнайы костюмдерден басқа, баспасөздегі «ақылды» эпитет электрониканы бекітуге арналған платформа ғана қызмет ететін киімге де қолданылуы мүмкін. Ең бастысы «ақылды киім» денсаулық жағдайын бақылау, дәстүрлі киім функциясына қоса денені сыртқы ортаның әсерінен қорғау сияқты ерекше қасиеттерге ие. Оған қоса киім деректерді жинай алады және оларды сымсыз байланыс арқылы сыртқы компьютерге автоматты түрде жібере алады, өз бетінше өңдей алады және пайдаланушының араласуынсыз есептеу нәтижелеріне жауап бере алады. «Ақылды киімде» тоқыма пернетақтасы, мысалы, «SOFTswitch» компаниясы электр тогын беретін мата әзірледі, олардың технологиясы композиттік материалдағы кванттық туннельдеу әсеріне негізделген. Тоқыма клавиатурасын жасаудың қарапайым әдісі - ток өткізгіш және оқшаулағыш мата қабаттарын басу кезінде өткізгіш қабаттар жанасатындай етіп пайдалану; кардиограмма мен қысым көрсеткіштерін немесе басқа да технологияларды алу үшін электродтардың көмегімен жүрек ырғағы мен тыныс алу қарқынын өлшеуге арналған көрсеткіштер, мысалы, инженерлік конструкциялардың деформациясын бақылау үшін пайдаланылатын талшықты Брэг торы негізіндегі сенсорлар; адам қозғалысын бақылау үшін акселерометр бақылаулары.

XIX ғасырдың соңына киім мен электр элементтерін біріктірудің алғашқы әрекеттері, газдың жарығын ығыстыра бастады. Осылайша, The New Your Times-те 1884 жылы қыздардың қызметіне ұсынған компания туралы жарнамалық мақала шықты, олар өзіне жарық шамдарын киіп, тірі шам ретінде қызмет етті. Осыған дейін бір жыл бұрын электр шамдарын балериналардың сахналық костюмдеріне пайдалана бастаған. Бұл салада «ақылды киімнен» функционалдылық немесе ыңғайлылық емес, жаңа технологияларды пайдалану бойынша қызықты идеялар қажет. Сценографияда технологиялар синтезін пайдаланудың арқасында қойылым процесі жаңа сапаға ие болады, қойылымдық тапсырмаларды кешенді шешу мүмкіндігін ала отырып, спектакльдің көркемдік формасын құру әдістерін таңдауда өнертапқыштық, дәлірек айтқанда, мінсіз болады.

Мысал ретінде, Ғ.Мүсірепов атындағы Қазақ мемлекеттік балалар мен жасөспірімдер театрында бірнеше жыл бұрын қойыла бастаған «Алдар көсе» спектаклінде (режиссер - Е.Нұртазин, қоюшы-суретші — А.Ихсан) жаңа бағыттағы шешімдері ұтымды. Дәл осындай шешімдер Қазақстан театрларының көптеген қойылымдарынан көрініс табуда. Елордамыздағы «Астана опера» театрында көрсетіліп жатқан Адольф Аданның «Корсар» балетінің сценографиялық шешімін (Эцио Фриджеро, костюм суретшісі Франка Скуарчапино) айта кетсек. Әлі де жасы жас болғанымен жаңашыл бағытпен аяқ басып келе жатқан Астана қаласындағы

«Жастар» театрының қойылымдары: «Асауға тұсау» костюмдері, «Ревизор» спектаклінің сахна безендірілуі мен костюм шешімдерін, «Жібек» рок стилімен ойластырылған режиссер Н.Жақыпбайдың, облыстық театрлардың бірқатары М.Өтемісұлы атындағы Атырау облыстық музыкалы қазақ драма театры, Н.Жантөрин атындағы музыкалық-драма театры, «Жас сахна» театрларының орны ерек. Көпшілік театрлар минимализмді ұстанып үлкен ой салуға құлшынууда, мысалға, М.Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театрындағы «Жүрегімнің иесі», «Бақыт кілті» сценографиясы, Алматы Мемлекеттік қуыршақ театрында жүріп жатқан «Ана жүрегі» (қоюшы режиссері – Антон Зайцев, қоюшы суретшісі – Сергей Мельцев), «Ана-Жер ана» (режиссері - Дина Жұмабаева, суретшісі – Юлия Чернова), кіші театрлар «Артишок», «Лаборатория 316», «28 театры», «АИ», «Дат!» театрларын бірқатар тізбектеуге болады және мақалада айтылып жатқан ұсыныстарды ескерсек.

Жаңа ұйымдастыру технологияларының дамуын тежейтін проблемаларды: театрлардың ақпараттық және бағдарламалық қамтамасыз етудің қазіргі заманғы құралдарымен жеткіліксіз жабдықталмауы, бірыңғай театр ақпараттық деректер базасының болмауы, ақпараттық қамтамасыз ету, компьютерлік графика және мультимедиа саласында кәсіби дайындалған театр мамандарының тапшылығын талдайды, сурет салу қабілетінің де жоғалуы.

Бұл жүйе режиссерлер мен қоюшы суретшілер үшін пайдалы мәліметтер: декорациялар, костюмдер, қойылым авторларының эскиздері, актерлер тізімі және т.б. бар спектакльдер мен материалдық бөлімнің элементтері бойынша картотекалар жиынтығында салынған ақпаратты өңдейді.

Бұл проблеманы шешуде театрлық шартты және виртуалды нақтылық өзара әрекеттесуінің келесі үрдістерін анықтап, талданады:

1. Театрдағы табиғи көріністер (армандар, аяққа көріну, галлюцинация және т.б.) мен жасанды виртуалды көріністер органикалық үйлеседі, қазіргі заманғы мәдени практикалардың көмегімен құрылған (көркем және техникалық шығармашылық, компьютерлік технологиялар, жасанды орта және т.б. жасау).

2. Театр өнерінде классикалық шығармалардың кейіпкерлерін виртуалды кейіпкерлерге, комикстерге, мультфильмдерге, компьютерлік ойындарға айналдыру үрдісі белсенді дамып келеді.

3. Қазіргі заманғы театрда компьютерлік әсерлермен корреляциялайтын құралдармен визуализация үрдісі өзекті.

4. Компьютерлік технологиялардың, компьютерлік графиканың көмегімен театр шығармаларындағы интерактивтілік принципін дамыту үрдісі.

Суретшінің және режиссердің өзара іс-қимылындағы негізгі мәселе қазіргі кәсіби қызметтің шекарасын өзгерту, спектакльдің көркемдік бейнесін құрудағы ақпараттық сценографияның үдемелі, басым рөлі болып табылады, бұл мультимедиялық «трюктердің» көріністерімен режиссерлік ойды жиі алмастырады.

Сандық шығармашылық формасына толық қосылған суретшілер компьютерлік графиканы қарындашпен сурет салудың немесе кескіндеудің дәстүрлі техникасын көреді. Графикалық компьютерлік бағдарламаларда, оның ішінде үш өлшемді арнайы әсерлердің молдығы олар үшін бейнелеу мүмкіндіктерінің негізіне айналады. Сондықтан ақпараттық бейнелеу құралдарын пайдаланатын суретшілерде «шығармашылық жазбаның» көбеюі байқалады, кейде практиканың жоқтығынан, сурет салу қабілетін ішінара жоғалту да мүмкін.

Қорытынды

Қазіргі заманғы технологияларды қолдану арқылы сценографиялық шешімнің режиссерлік тұжырымдамасында мультимедиалық минимализм құралдарының «стандартты» жинағын қолдана отырып қорытынды жасалады және жүргізілген зерттеудің негізгі қорытындылары төмендегідей шығарылады:

1. Театрда тарихи даму контекстінде жаңа технологиялардың қалыптасуы: әлем картинасының сценографиялық бейнесінің өзгерістерімен, әр түрлі дәуірдің әлеуметтік-эстетикалық ерекшеліктерінің дамуымен, техниканың көріністік эстетикалануының пайда болуымен және театрдың техникалық жабдықталуының артуымен, ойын-сауық өнерінің жаңа жанрлары мен формаларының пайда болуына ықпал етеді.

2. Қазіргі заманғы сценографиядағы ақпараттық технологиялар сценографияның жаңа мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік берді, оның эмоционалдық жағын дәстүрлі графикалық және кескіндеме техникасымен нобайлар жасаудың барынша егжей-тегжейлі кәсіби сипаттамаларымен: вариативтілігімен, кеңістіктік композициясымен, нақты ауқымымен, фактуралар мен арнайы эсерлердің көптігімен; оларды сандық форматта нақты көрсету және беру мүмкіндігімен толықтырады. Файлдардан сценографияны жасау декорациялық безендірудің элементтерін жылдам ойнатуға мүмкіндік береді: артқы перделер, декоративті перделер, фактуралардың имитациясы, толық авторлық қадағалауды талап етпейді. Эскиздерді жылдам өзгерту, оларды графикалық бағдарламаларда пысықтау, сандық тасығыштардағы сценографияның толық мәтінді файлдарын жинақы сақтау және жазу, компьютерлік 3D үлгілеу, мультимедиа бағдарламаларын пайдалана отырып, спектакльдің партитурасын құру, интернет ғаламдық желісінде кәсіби ақпаратты жинау және беру және т.б. сценографтың әртүрлі сипаттағы, көп компонентті қызметіне біріктіріледі, оны пайдалану ерекшелігі режиссура элементтері бар сценографияны жасаудың толық циклын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, қойылымды іске асыруда оңтайлы шешімдер қабылдауға ықпал етеді.

3. Театр процесін ұйымдастыруда жаңа технологиялар қызметтің осы түрін жүзеге асырудың жаңа принциптерін қалыптастыруға ықпал етеді. Олар ақпаратты жинауды, сақтауды, өндеуді, шығаруды және таратуды қамтамасыз ететін технологиялық тізбекке біріктірілген әдістердің өндірістік және бағдарламалық-технологиялық құралдардың жиынтығын білдіреді.

4. Қазіргі театр шығармашылығында көркем тілдердің өзара қарым-қатынасы, олардың мағыналық өрістерінің қиылысуы байқалады. Жаңа виртуалды технологиялар көрерменге театр өнері туындыларын дамыту мен түрлендіруге әсер ете алатын бақылаушыдан шығармашылыққа түсуге мүмкіндік береді. Интерактивтілік принципі қоюшы мен көрермендердің шығармашылық формасы ретінде театр өнерінің туындысын түрлендіреді, шығармашылықтың алуан түрлілігіне ықпал етеді.

5. Синтезделген жанрларға жаппай театрландырылған көріністер, қала мерекелері, карнавалдар, фестивальдер енгізген жаңа технологиялар көрініс, көрнекілік, ақпараттылық, көрініс және шығармашылық қызмет түрі ретінде технологиялардың эстетизациялануына ықпал етті.

6. Театрлардағы қойылым процесінде жаңа технологияларды қолдану дәуірдің жаңа эстетикалық талаптарына жауап беретін спектакльдердің көркемдік бейнесін жасаудағы сценографтардың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтеді.

7. Өнер ордасындағы оқу театрында жаңа технологияларды қолдану студенттердің заманауи театр талаптарына дайындалуына ықпал етеді, оқу үдерісін жандандырады.

8. Жаңа технологиялар театр өнерін біріздендіруге және жаһандандыруға, оның ішінде интернет желісінде спектакльдерді онлайн трансляциялау арқылы ықпал етеді. Ақпараттық сценографияның мүмкіндіктері гастрольдік қызметтің ұйымдастырушылық үрдістерін өзгертті, ашық алаңдарда және үй-жайларда спектакльдердің сахналық кеңістігін тез қалыптастыруға мүмкіндік берді, спектакльге шығармашылық ойдың қызықты құрауышын енгізді. Алайда, репертуарды жиі ауыстыру қажеттілігі, өзін-өзі қаржыландыру жағдайында спектакльдерді құру ақпараттық сценография элементтерін тираждауға, проекциялық, экрандық безендіруді, коллаждауды, үлгілік бейнелерді бір түрді пайдалануға, дәйексөзге және т.б. әкеледі.

Костюм жанама десек те, оның атрибуттары арқылы жан мен дүниетанымның бір кішкентай бөлігін сипатқа, әдеттерге, көзқарастар мен ниеттерге ашады. Қайта киіну адамның өз тұлғасына деген қатынасын өзгертіп қана қоймай, сыртқы ортаға деген көзқарасын да өзгертеді. Актердің шығармашылығында бұл жағдай соншалықты маңызды. Бұл контексте костюм ішкі сезімнің бөлшегіне айналады және бейненің пластикалық шешімін де өзгертеді.

Қазақстанда өткен «Ехро 2017» дүниежүзілік көрменің тақырыбы Future Energy (Болашақ қуаты) болып таңдалғаны да бекер емес-ті. Көркем процестің динамикасына түбегейлі әсер ете отырып, жаңа технологиялар қазіргі заманғы көркем тәжірибенің түрлері мен нысандарының алуан түрлілігінің көзі. Барлық ұсынылған технологиялар бойынша жұмыс тұжырымдамасын мінсіз орындау кезінде жоспар нәтижесі оңтайлы болады. Ең бастысы, жаңа тұжырымдамалық әзірлеу шешімі белгілі бір мәдени мәселелерін нақты қиындықтан шығару тек эстетикалық емес, этикалық жалпылама сыртқы келбетін ресімдеу болып табылады.

Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы «Сценография» кафедрасының меңгерушісі, профессор Қаржаубаева С.К. пікірі бойынша: «Современная сценография казахского театра синтезировала и сделала игровыми на сцене и живопись, и скульптуру, и графику, и архитектуру. Привнесенные на сцену они приобрели «игровое» качество, поскольку суть сценографии – содержится и проявляется в ее принципиально функциональном начале, как играющей вместе с актером и раскрывающейся в ходе и в процессе действия спектакля (в модусе «здесь-и-сейчас-бытия»)…Ведь театр всегда был и останется игрой» [12, с.136].

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Гусев А.И. Наноматериалы, наноструктуры, нанотехнологии. — М.: Физматлит, 2007. — 416 с.
2. www.thesaurus.rusnano.com
3. www.olegcherne.ru
4. www.ru.wikipedia.org
5. www.lednews.ru
6. www.int.search.myway.com
7. Gusev A. I., Rempel A. A. Nanocrystalline Materials. — Cambridge: Cambridge International Science Publishing, 2004. — 351 p.
8. Брехт Б. Театр (в 5 т.) Т. 2., М.Искусство, 1965. – с.564